СЪВЕТ ЗА КУЛТУРА - РАЙОН "ДЕВЕТИ СЕПТЕМВРИ" - СОФИЯ
НАРОДНО ЧИТАЛИЩЕ "ПИЛЯНА ДИМИТРОВА" с.БИСТРИЦА

ДРАГОМИР ЯНКОВ КОТЕВ

С Е Л О Б И С Т Р И Ц А

СЕЛИЩНА МОНОГРАФИЯ

СЪВЕТ ЗА КУЛТУРА - РАЙОН "ДЕВЕТИ СЕПТЕМВРИ" - СОФИЯ
НАРОДНО ЧИТАЛИЩЕ "ЛИЛЯНА ДИМИТРОВА" с.БИСТРИЦА

ДРАГОМИР ЯНКОВ КОТЕВ

С Е Л О Б И С Т Р И Ц А

СЕЛИЩНА МОНОГРАФИЯ

П Р Е Д Г О В О Р

Кому ли е потребна историята на село като Бистрица? На тоя въпрос отговаряме с факта, че всички селища са свързани исторически и всеки труд допринася за общата ни история и е полезен за пробуждането на народностното ни съзнание, за виждане грешките и успехите от миналото, тъй като историята е учителка на народите.

Освен това, колкото по-далеко отминава турските робства, толкова повече ни напускат старите хора, които са живяли и в турско, толкова повече се забравят събитията из историята на селото ни, забравят се легендите свързани с манастирите ни, с оброчищата и с исторически събития, измират певците на стари исторически народни песни, доразрушават се вещественитe паметници в старото ни селище в ширината, променят се старите традиции и битът на селото ни, а с всичко това расте и интересът към миналото на това село.

Горните причини ме накараха, от няколко години да събирам материали за историята на Бистрица, да ги подреждам и планирам за написването на тая история, та нашите деца да има от къде да прочетат за миналото на своето село, което не е славно, но е много, извънредно много мило.

Авторът

ПРЕДВАРИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ

Витоша.

Съвсем неправилно би било да говорим за с.Бистрица, без да кажем нещо за Витоша, тъй като живота на бистричани е непосредствено свързан с Витоша. Тук са били пасищата ни, от нея сме се отоплявали. Тя ни е давала строителен материал за къщите, макар и облян с наша пот, тъй като тухли не сме знаяли да правим и зидаме. Тук са сладките малини, боровинки, църници, билки за билкаря. Тя ни праща реките. Плодородният дъжд идва все от към нея. Тя радва очите ни при тъга. По нейните поляни са порасли прадедите ни, па и ние покрай добитъка. Не редко сме и търгували с правите като свещ чамови греди, които сменявахме за жито из полските села. Най-сетне тя ни е била барометъра и при пътуване, и при жътва, и при пластене, и при вършитба...колко е страшно ако завали тогава?

Но що значи думата Витоша? Павел Делирадев казва, че от средните векове насам, тя вече се е наричала Витоша. Проф.Д.Дочев казва, че името произлиза от тракийската дума "Ви-две и от корена "тош"-режа, което означава "два резана", т.е. резньовете са дали името си на цялата планина или пък планината се е накичила с името на резньовете.

И наистина, обърнете ли се към Витоша от изток и север, погледа ви се спира най-вече на резньовете, а София и ние я гледаме от тая страна. А.К.Рим твърди, че името на Витоша иде от славянската дума "витис" - висок[1].

Витоша заема площ около 243 кв.км. Околовръстната й линия е дълга около 20 км. Широка е около 18 км. Тя спада към високите наши планини, защото е над 2000 м. висока.

За строежа на Витоша можем да кажем, че тя е млада планина. Ядката й, и голяма част от склоновете й са от еруптивни скали - скали, образувани от затвърдяването на огнетечна маса - магна, която се изляла от вътрешността на земята. В началото на палеозойската ера тук е било дълбоко море, през терциера тая част се издига и между другото се е образувала и Витоша, а през еоцена тя се оформява /проф.П.Бакалов/.

[1]/Книж.през XVI в.П.Динеков

През ледниковия период не се знае точно дали на Витоша е
ало ледници или не. Геолозите: проф.д-р Ст.Бончев, Н.Пушкаров,
оф.П.Бакалов и др. твърдят, че през дилувиума Витоша е била за-
дена, а други, като проф.Ж.Радев, проф.д-р Кр.Дренчилов, проф.
-р Пенк, са на мнение, че ледници на Витоша не е имало. Н.Пушкаров
аче се пита: "ако не е имало ледници, то: 1.Кой е свлекъл гнай-
овите обвивки от високото плоско теме на Витоша около черни връх?
.Коя сила е могла да прехвърли големи сиенитни блокове през Люлин
о Бучински дервент? 3.Как са могли витошките кварцити да се стру-
ат почти на самия гребен на Люлин? На що се дължат множеството ка-
енни "потоци" по плещите на планината? 5.Как са свлечени от рез-
овете и Купените сиенитните блокове, достигащи 50,000 и повече
илограма, натрупани в котловината при село Бистрица?" И отговаря:
Това е могла да свърши само ерозивната и транспортната сила на
вличащите се ледници" и твърди убедително, че такива е имало на
итоша и то най-вече над Бистрица и съседните й села.

Формата на нашата планина, по думите на проф.Ст.Петков, е
ато грамаден колонически блок, гледана от далеко. Върху тая форма,
ъждове, бури и ветрове, които са ръцете на вековете, изработват и
реработват подробностите.

Скалния състав на Витоша не може да се определя само с на-
енската дума "грамади" или "каменяк", защото в тоя състав се крие
рамадно разнообразие и те съдържат тайната, която един ден, като
амери своите разбулвачи, ще ни разкаже за произхода на наша Вито-
а.

Голяма част от Витошката снага има еруптивен произход, раз-
елени на две групи: зърнести и порфирни. От първа група: са гра-
ита, сиенита, диорита и габро. От втората група са: андезитите и
орфирните и порфиритните подразделения. Тези скали имат различни
ъзрасти. Нашите каменоделци се радват повече на гранита, тъй ка-
о той се поддава на обработка. Диоритите пък са с голямо разнообра-
зие в съставните си елементи. Андезитите биват: амфиболови и авги-
тови. Те се срещат най-вече по пътя за златните мостове, към Боян-
ския говедарник. Габро - това е сложно съставена скала, която се
реща южно от с.Княжево, Владайско и Бистришко.

ПРЕДВАРИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ

Витоша.

Съвсем неправилно би било да говорим за с.Бистрица, без да кажем нещо за Витоша, тъй като живота на бистричани е непосредствено свързан с Витоша. Тук са били пасищата ни, от нея сме се отоплявали. Тя ни е давала строителен материал за къщите, макар и облян с наша пот, тъй като тухли не сме знаяли да правим и зидаме. Тук са сладките малини, боровинки, църници, билки за билкаря. Тя ни праща реките. Плодородният дъжд идва все от към нея. Тя радва очите ни при тъга. По нейните поляни са порасли прадедите ни, па и ние покрай добитъка. Не редко сме и търгували с правите като свещ чамови греди, които сменявахме за жито из полските села. Найсетне тя ни е била барометъра и при пътуване, и при жътва, и при пластене, и при вършитба...колко е страшно ако завали тогава?

Но що значи думата Витоша? Павел Делирадев казва, че от средните векове насам, тя вече се е наричала Витоша. Проф.Д.Дочев казва, че името произлиза от тракийската дума "Ви-две и от корена "тош"-режа, което означава "два резана", т.е. резньовете са дали името си на цялата планина или пък планината се е накичила с името на резньовете.

И наистина, обърнете ли се към Витоша от изток и север, погледа ви се спира най-вече на резньовете, а София и ние я гледаме от тая страна. А.К.Рим твърди, че името на Витоша иде от славянската дума "витис" - висок[1].

Витоша заема площ около 243 кв.км. Околовръстната й линия е дълга около 20 км. Широка е около 18 км. Тя спада към високите наши планини, защото е над 2000 м. висока.

За строежа на Витоша можем да кажем, че тя е млада планина. Ядката й, и голяма част от склоновете й са от еруптивни скали - скали, образувани от затвърдяването на огнетечна маса - магна,която се изляла от вътрешността на земята. В началото на палеозойската ера тук е било дълбоко море, през терциера тая част се издига и между другото се е образувала и Витоша, а през еоцена тя се оформява /проф.П.Бакалов/.

[1]/Книж.през XVI в.П.Динеков

През ледниковия период не се знае точно дали на Витоша е имало ледници или не. Геолозите: проф.д-р Ст.Бончев, Н.Пушкаров, проф.П.Бакалов и др. твърдят, че през дилувиума Витоша е била заледена, а други, като проф.Ж.Радев, проф.д-р Кр.Дренчилов, проф. д-р Пенк, са на мнение, че ледници на Витоша не е имало. Н.Пушкаров обаче се пита: "ако не е имало ледници, то: 1.Кой е свлекъл гнайсовите обвивки от високото плоско теме на Витоша около черни връх? 2.Коя сила е могла да прехвърли големи сиенитни блокове през Люлин до Бучински дервент? 3.Как са могли витошките кварцити да се струпат почти на самия гребен на Люлин? На що се дължат множеството каменни "потоци" по плещите на планината? 5.Как са свлечени от резньовете и Купените сиенитните блокове, достигащи 50,000 и повече килограма, натрупани в котловината при село Бистрица?" И отговаря: "Това е могла да свърши само ерозивната и транспортната сила на свличащите се ледници" и твърди убедително, че такива е имало на Витоша и то най-вече над Бистрица и съседните й села.

Формата на нашата планина, по думите на проф.Ст.Петков, е като грамаден колонически блок, гледана от далеко. Върху тая форма, дъждове, бури и ветрове, които са ръцете на вековете, изработват и преработват подробностите.

Скалния състав на Витоша не може да се определя само с нашенската дума "грамади" или "каменяк", защото в тоя състав се крие грамадно разнообразие и те съдържат тайната, която един ден, като намери своите разбулвачи, ще ни разкаже за произхода на наша Витоша.

Голяма част от Витошката снага има еруптивен произход, разделени на две групи: зърнести и порфирни. От първа група: са гранита, сиенита, диорита и габро. От втората група са: андезитите и порфирните и порфиритните подразделения. Тези скали имат различни възрасти. Нашите каменоделци се радват повече на гранита, тъй като той се поддава на обработка. Диоритите пък са с голямо разнообразие в съставните си елементи. Андезитите биват: амфиболови и авгитови. Те се срещат най-вече по пътя за златните мостове, към Боянския говедарник. Габро - това е сложно съставена скала, която се среща южно от с.Княжево, Владайско и Бистришко.

Седиментите са скали от плиоценска възраст, срещани около Владая, Бистрица и Железница. Тия скали се наричат още утаени скали и имат доста разнообразен състав.

В наша Витоша има и различни глини.

В нашата "Бела кал", имаме триасови песъчници и терциарни наслаги, между които и белата и червената огнеупорни глини. Във Витоша се срещат още мергели, шиести, глинести шисти, песъци и песъчници и др.

В областта на Витоша над Чупетлово, в Панчарево, южно от Кокалянския манастир, около манастирище при с.Железница и другаде, се намира кристалинни шисти, в които има гнаис, който е старинна скала.

Във Витоша има и следните минерали: Злато в старите геоложки формации и в кварцитните жили, които пресичат същите, а също и в речния пясък.

Аметист се намира по Витоша в големи и красиви кристали, с теменужен цвят. Той не е скъпоценен камък, но е полуценен минерал.

Сапфир се среща също по Витоша, измит от голями бури. Той е скъпоценен камък със син цвят.

Червен камък се намира в магнетичните маси над Владая.

Калцедон се среща във восъчния опал.

Ахат се среща и в съседство с калцедона.

Опал се намира в тънки нишки около Владая.

Амфибол се намира най-добре изразен в черния гранит около Владая. Той е съставна част на много скали.

Турмалин се среща най-вече на кристали във Владайската област, но се срещат и по цялата промита област на сиенитния дял на Витоша.

Хематит се намира на тънки жили, със синкаво-чер цвят. Кристализирал се намира в пукнатините на магнетичните жили над Владая.

Магнетитът е значително минерално богатство на Витоша.

Свен се среща рядко.

Калцитът е кристализирал варовик и се намира в триасовата варовита дамга над Симеоново и около живата вода.

Халко-пирит се среща във Владайско и около Чупетлово.

Апатитът се намира като микроскопични кристали в сиенита.

Най-високия връх на Витоша е Черни връх 2285 м.

Други върхове са: Резньовете - 1907 м., Скопарник - 2270 м. Купенска група - 2254 м., Белчева скала над палакарията - 2022 м. Сива грамада /връх Чароле/ над палакарията - 1881 м., Селимица над Владая - 2056 м., Владайски черен връх - 1639 м., Острица над Мърчаево - 1702 м. Вододел над Владая - 1972 м., Черната скала в западна Витоша - 1871 м., Камен дял над Бояна - 1856 м., Кикиш и Ушите над Бояна - 1906 м., Куминитe над Драгалевци - 1600 м., Голия връх над Драгалевци - 1721 м., Кръста - 1562 м., Меча могила над Чупетлово - 1419 м., Чукара при изворите на р.Струма - 1516 м. Големи рид - Ветрен над Чупетлово - 1632 м., Погледец и др.

Между ребедите ще споменем само Катунище, защото е над ребед. Той е ограничен от двете наши реки. Тук са били катуните на Юрушките или Арнаутските /по нашему/ пастири, които тук са летували със своите стада и челяди.

На Витоша има седем плата, т.е. равни мочурища. Витошките речни долини се отличават със следните особености: Те са още слабо развити. В горното си течение, на място те още не са промили хумосната и торфени почви, на други места реките текат под грамадите. Едва по-долу, като се събират всички бъбриви поточета, те задълбочават по-дълбоко и с големо майсторство и вкус, върху здравата каменна основа, те рисуват живописни долинни кътчета.

По широките плещи на баба Витоша се срещат още реки и езера от камък. Те и по сред лято приличат на замръзнали и със своя сив цвят и големи пропасти, са много привлекателни. Някои от тях са морени, т.е. дело на ледниците, други пък са измити /ерозия/ от пропадналите вече под тях реки и следва, че са на самото си място. Тяхната широчина е различна, поточетата под тях или весело бълбукат, или тъжно пеят, или застрашително бумтят. Такива реки има по горното течение на Струма, Матница, Кладнишка, Рударщица и Боянска реки. Езерата от камък пък са образувани най-вече от разпадане на стърчащи скали. Тези езера и реки от камък са много опасни за преминаване и затова да бъдем много внимателни, когато се наложи да се движим по тях.

Климатът на Витоша както на всякъде е съвокупност от многогодишните наблюдения на елементите на времето. Средно месечно имаме следните данни за климата на Витоша: /Облачността е взета за 10, а яснотата за нула/:

Облачност.....5,6
Мъгливи дни.....10
Мрачни дни.....10
Ясни дни.....6
Валежи.....72 л.кв.м.
Лятна температура средно.....12,5 град.
Зимна температура средно.....7,1 град.
Средна годишна температура.....3,3 град.

Тук средно 6 дни месечно духат буйни ветрове /Търнио ветър/ Без сняг тук са само четири месеца.

Витоша е богата и с вода. В миналото по нея е имало и езера, които днес са пресъхнали. Голямото езеро е било раположено на първата тераса под големите Черно-връшки каменни реки, на самия път за Чупетлово, а "малкото езеро" е по назапад, в басейна на р.Матница. Те са отточени от човешка ръка, за рударски цели през турското робство, над Чупетлово. Днес местностите носят същите имена.

На Витоша наблюдаваме и големи преспи или "сопи", като тая между двата резана, която през 15-20 години, дочаква даже новия сняг. Тя стои лете като скъпоценен накит върху челото на прекрасна Витоша и много често наказва любопитните планинари, които си позволяват да стъпят върху нея, като ги захвърля върху камъните под себе си, за да получат трайни синявици за вразумление.

Случвало се е тя да се свлича надолу със страшна сила, като влече със себе си грамадни камъни.

От Витоша извират и много реки. На запад главната река е Струма, която извира от Черни връх, събира притоците си и заминава за Бяло море, а на изток нашите реки - Стара и Янчовска и други по малки се вливат в река Искър и от там чрез Дунав в Черно море. Във наша Гъбещица се вливат: Лева река - извираща от големия купен, с притоци: - Лагаторска и Мали долска рекичка. Старата река - из-

вираща в местността, намираща се между Резньовете и Купените.Тук някъде е любимата на Софиянци Самодивска градина. Янчевската река извира източно от платото Капакливец, между сините скали и Резньовете. Образува се от множество потоци. От нея е отбита Ашиковската вада, за воденицата на Ашик бей в Слатина. Всички тия реки под с.Бистрица се вливат в р.Искър. Северно от с.Бистрица е дълбоката река, която по-долу носи куцовлашкото или славянско име Фращане.

Изворите по Витоша са три: Подпочвени, карстови и термални.

На три километра северозападно от с.Чупетлово, в землището на с.Крапец, има малък карстов извор, който носи причудното име ЖИВА ВОДА. Това име е напълно заслужено. Смятат го от векове за светиня и е познат повече на местното население. През XIII в. турския пътешественик Евлия Челеби го нарече чешмата на щастието. Живата вода извира в безинтересна местност, всред малка полянка, но е еднакво интересно и за селяни, и за пастири, и за обикновени туристи, и за учени изследователи на природните тайни. Иван Площаков, изследовател на Витоша, пише: "Живата вода е едно от редките чудеса на природата и то единствено в цяла България". Тя тече буйно, около минута, пресъхва напълно за няколко минути, пак тече една минута, пак пресъхва и т.н., но по някога пресъхва и за цял час. Влияят му кишата и сушата. Но как се обяснява живота вода?

Околното население я обяснява най-различно. Научното обяснение обаче е много просто. Местността се състои от варовици и доломити, в каквито изобилстват пещери и подземни реки. До живата вода има две доста дълги и големи пещери, едната от които е светиня за местното население. Сталактитите и сталагмитите се оприличават на разни фигури от новия завет. Тук се вижда образа на св.Богородица с отрока Исус, коритото гдето го е къпала и прочие. Околното население идва тук на поклонение и оставя тук своята бедна лепта. Бистричани ходят там на поклонение на "горещляците".

Една легенда[1] разказана от стар овчар от с.Боснек гласи, че светото семейство, поради Иродовата заповед за избиване младенците, побегнало за Египет, но поради вечната вражда между Египет и Палес-

1/Църк.в-к бр.1-2/1959 г. - Статия от Георги Вишневски.

тиня, минали през Босфора насам, прекарали на Витоша три години в пещерата до живата вода и после през Гърция, при по благоприятни условия,заминали за Египет. След тяхното заминаване, поклонниците на това място при живата вода, видяли от сталактити и сталагмити, близо до входа на пещерата изобразен ликът на св.Богородица с Младенеца Исус. Витоша станала свещена планина и около нея изникнали 40 свети обители /манастири/, 14 от които - около Бистрица.

Значи, живата вода е подземен поток. Тя е образувала във варовития терен свое легло. Това легло се разширява недалеч от извора в малка пещера. От тая пещера леглото се извива подобно на сифон, след което излиза на повърхността на земята. Когато малката пещера се напълни до линията "А" с вода, напълва се и скаченото с нея рамо на сифона. Водата почва да тече във второто рамо на сифона и вследствие налягането на въздуха, който има чрез пукнатините свободен достъп до водното легло, всичката вода от пещерата между линията "А" и "Б" се излива чрез сифона навън. /фиг.1/. Щом водата в пещерата достигне до долния край на скачения със нея сифон, престава да извира и пещерата - резервуар почва отново да се пълни.

Отиване и връщане до живата вода за един ден е трудно, но ако се преспи в хижа Алеко, или в отвъдните села, или в кладнишкия манастир, отиването ще бъде приятно.

От термалните извори около Витоша ще споменем само Симеоновския извор, който се намира само на стотина метра източно от селото в ливадите, зад сапунджийското дере. По-рано тук е имало баня и водата е ползвал бейския чифлик под селото. Сега местното население го смята за свят извор, поради ставащите тук изцерения. Местността и досега се нарича "Баницето". Други съседни извори са Железнишката и Панчаревската минерални води, които са ни добре ни известни.

Във Витоша растат много редки растения, билки и цветя, които не бива по никой начин да се обират, изкореняват и повреждат. Това препоръчват и много ботаници и ние трябва да ги пазим.

Що се отнася до животните и птиците по Витоша, интересно ще бъде за бистричани да отбележим,че във Витоша освен познатите днес

животни е имало и много мечки. Ще ви разкажа два случая: На един нашенец се правело пакост в царевиците. Решил човека да залови крадеца. Заложил се в "япунджака" си до нивата и чака. По едно вре- ме зашумкали царевиците. Стопанинът тръгнал на пръсти, стигнал до злодееца, видял го че е облякъл кожуха си с вълната навън и си ре- къл: така ще го стисна през кръста, че ще ме запомни. Така и на- правил якия шоп, но баба меца така силно изревала защото се уплаши- ла, че стопанина веднага я пуснал. Ще питате какво станало после ли? Мечката с все сила бягала от страх, а селянина след няколко годишна треска починал.

2.Бащата на пишещия тия редове бил пощенец. Рано той зами- нал за София - още в тъмно, пеша, за да стигне навреме на работа. В тясната уличка зад Бобови, покрай реката, той срещнал по негова преценка едра свиня. Разминали се като непознати. Малко по-надолу го срещнали ловци с пушки и го запитали где е срещнал мечката и много ли се е уплашил от нея, но той даже не я познал.

/ Искам да отбележа още, че нашенските деца убиват птички с ластици и унищожават птичи гнезда. Това е много лош детски навик, който трябва да се изостави, защото Витоша без птичките, ще загуби голяма част от красотата си.

Зиме, Витоша е "люта и страшна". Във виелица и буря, тя е в състояние да убърка и най-опитни туристи, а могат да се загубят по нея в такава буря даже и нашенци, които са израснали по нейни- те пасища и гори, защото бурята и мъглата закриват всички белези, по които човек може да се ориентира. Зиме Витоша показва пред по- сетители силата и могъществото си.

Разгъсаните, подвижни мъгли не са неприятни и зиме и лете, защото в проясняванията се откриват все нови и нови гледки красо- ти и ...тайни, но гъстите и заседнали мъгли са ужасни и лете, и пък зиме още по-ужасни. Усъмни ли се човек в посоката, с нищо не може се оправи и с часове се върти на едно и също място, от страх да не се залута съвсем в обратна посока.

Бурята на Витоша и лете и зиме е ужасна, но зиме е същински ад. Лете например, тук при буря всичко е по-силно и дъжда, вятъра, светкавицата, гръмотевицата, повтаряна от ехото. А зиме: "Помислиш

ли че ще загинеш, ти си вече загинал", казвал нашенски запазен старец-пастир. Няколко туристи са загинали на Витоша зиме и от това можем да извлечем следните поуки:

1.Не подценявайте силата на природните стихии.

2.Сам човек да не тръгва по Витоша зиме.

3.Не се поддавайте на сладката, но смъртоносна дрямка при зимна буря.

От подслоните на Витоша ще споменем само хижа Алеко, защото тя беше в наше землище. Тя е кръстена на името на писателя и туриста Алеко Константинов. Започната през 1922 г. и завършена и осветена на 3.VIII.1924 г., заемала е 185 кв.м. площ.[1]

Софийско поле.

Преди да говорим за Бистрица, нека се запознаем макар и съвсем накратко и със Софийско поле. "То е било дъно на голямо терциерно езеро, дълго 75 клм и широко 20.5 клм., при 550 м. средна надморска величина"[2]. Софийското поле е правило много приятно впечатление на пътешествениците през турското робство. К.Шепер /в 1599 г./ го намира хубаво, много пространно и плодородно. Б.Ламберти на другата година повтаря същото и прибавя, че в него растат жито и ориз, а хълмовете на около са били засадени с лозя. М.Безолт / в 1884 г./ и Вратислав /1591/ бележат, че гр.София лежи в хубава, весела и плодородна равнина. Мнозина от пътешествениците говорят за р.Искър и Витоша, която всякога била покрита със сняг. Ст.Герлах пък, описва Софийско поле като приятно, хубаво, пълно с нивя, ливади и превъзходни пасбища, с много села едно до друго и много потоци, които прекосват пътя"[3]. Климатът тук е здрав, което обстоятелство е един от важните чинители за съществуването и развитието на гр.София. Този чинител е изтъкнат и в легендата за осно-

---

[1]/Всичко за Витоша е взето от Павел Делирадев "Витоша" и какво знаем тук.

[2]/П.Делирадев - стр.19

[3]/П.Динеков - стр.28

ваването му: Дъщеря на император, София, основала този голям и хубав град и издигнала грам на "св.София", след като намерила изцеление от продължителна болест на това здраво, но ненаселено място.[1] "Повърхнината на Софийско поле източно от София се разнообразява с много погребални могили, които са обръщали вниманието на пътувачите през миналите векове. Тези могили имат различна големина: от 1 до 9 м. височина и от 1 до 45 м диаметър[2].

Ние Бистричани, малко познаваме полето в което живеем, защото сме шопи и много, много не излизаме вън от селото и София. Добре е да се поразходят нашенци, та ако не познаваме България, да опознаем поне Софийско поле.

Ш о п и

Ние Бистричани сме от шопски произход. Но кои са тия шопи? Обяснението на наши стари хора на тая дума е:

1.Че при разни битки през вековете, нашите прадеди не отстъпвали от фронта никога, защото щом се свършвали стрели, копия, боздугани, или даже на железната шопска дивизия муниционите, те грабвали сопите и продължавали боя. Ето защо от нашите сопи, сме получили името шопи.

2.Че споровете помежду си за мери, за сметки, за едно яйце даже, или за една лъжица при делба на братя, много често уреждали с сопи, а не по други по-човечни начини и затова ни нарекли шопи ...и ми изглеждат прави. Това се потвърждава и от един исторически паметник от 1522 г. а именно: "В ръкописна история от Хилендарския манастир, сега /1921 г./ притежание на Ст.Аргиров от София, със заглавие: "История о царствие Болгарское от любородци в кратце от многих и старии собравшихся", е казано: - В 1522 година Цариградския Патриарх повдигнал Селима I-турски султан, срещу българите и "тако и що ги зароби у Ниш, у Радомирско засели, а шопи ся зоват, по турски /сопа/ тояга, да пазят воскрилия кога ся бият и днес кадя ходят, и тоягите си носят и ся зоват шопи, /лист 46 б/ т.е.Селим I преселил в Радомирско шопите, които били войска около

[1] А.Манеджикова - стр.18
[2] А.Манеджикова - стр.18

Ниш при нашествието на турците, въоръжени със сопи /тояги/ и пазели фланговете на стражаващите се. Това е просто народно обяснение, поддържано и от старците в Бистрица.

Официалното мнение по тоя въпрос е следното: "Българите в западна България, особено от земите около София са наречени шопи. Те са люде високи и силни. Лицата им не са еднакви, но главно изпъкват два типа - един славянски покрай Балкана и един турански, може би печенежки - около Витоша. Говорът им принадлежи към западната група български наречия. По характер са добродушни, но недоверчиви, с изкуствена приструвка, хитри и по някога вироглави. Те са земеделци и пастири. Стоят в селото си и не ходят другаде на работа, както ходят техните съседи занаятчии от трънско и радомирско."[1] От свой опит ще добавя, че много обичаха с хитрост да излъжат човека за материални облаги.

Константин Иречек пък пише: "При горна струма, около Нишава, София, Самоков и Кратово живее сега племето , наречено шопи, което се отличава от останалите българи, както по характери и говор, тъй по облекло и нрави. Изобщо, българите смятат шопите за простоват, глупав народ, а самите шопи носят името си с известна гордост"[2].

Шафарик /пътешественик - Чешки археолог, филолог, богослов/, смята, че сме произлезли от племето сапеи, но това се оспорва.[3] Общо взето, според този Шафарик и според д-р К.Иречек, българския народ е от славянски произход, а племето на Исперих дошло тук в 679 година е от Урал, т.е. те са от чудското или Финското племе, близо по родство на Витяци, Черемиси и Зиряни, които само за 250 год. се сляли с тукашните славяни, но като организатори на силната и обединена държава, тя запазила тяхното име Болгари-България.[4]

Проф.Виктор Григорович - Руски славяновед констатира в 1847 г. само това, че в Радомирско и Кюстендилско жителите са шопи, без да дава обяснение. Но според него и Шафарик, с когото се познават, "шоп" и "шваб" е едно и също и произхожда от немците, преселени в

1/Бр.Данчеви - енциклопедия "Шопи"
2/К.Иречек - стр.73
3/Пак там - стр.73
4/Пак там - стр.92

Мизия и Дардания и са имали пред вид рудничарите немци, населени
насам. Шафарик обаче ги различава, като казва, че немците живеели
в градовете, а шопите са селско население, но и това е неустанове-
но предположение. Сам Шафарик в своя статия, в спис."Час" Чешк.Мус.
от 1947 г. казва,че от Филипопол до Видин на към Черно море живее-
ли истински Българи, а покрай сърбските граници живеели наричаните
подигравателно "шопи". Това обаче, не било лично негово мнение и
той изкарва шопите че произхождат от старотракийското племе "Сапае"
и "Сапеи", описани от Херодот и Тукидит, а по-късно и от Страбон и
Плиний. Тукидит казва, че шопите най-напред живеели по най-горна
струма. Това мнение е възприето от мнозина, между които и от М.Дри-
нов, който казва същото.

Ив.Андреевич /Богоров/, в своята "Кратка География - матем.
физич., и политическа, Букурещ, 1851 г., казва:"Шопи" иде от София
- Софиянци, Софци/стр.166 и те наистина са в Софийския окръг. Може
да се разбере от това, че ние сме заварено племе в Софийско.

П.Р.Славейков, в статия "няколко речи за шопите", поместе-
на в Периодич.списание /София, кн.IX.1884 г./, изказва мнение, че
шопи е подигравателно име на едно племе, измислено им от гражданите
в смисъл: прости, селяци, живеещи в колиби. А думата шоп, произхож-
да от "шопска"/чучур на чешма, т.е. които са калят, цапат около шоп-
ката, около чешмата, т.е. прост селянин.

К.Иречек описва шопите подробно и казва, че те са пленени
и заселени в Софийско печенеги през XI в. и че в жените около Со-
фийско се забелязвали турански черти, което дало повод за следното
обяснение на името шопи: /В.Добруски, в статия-няколко историко-ар-
хеологически бележки; поместена в сборник за народни умотворения
"наука и книжнина", кн.III /пише: "Шопите са едно от осемте племе-
на на Печенежкия народ от към IX в., а именно "Цопон" или "Чопон".
Той сочи свидетелството на Кедрина, че Печенегите били заселени в
XI в. в Софийско. Това мнение доразвил Д.Е.Такела, който в 1892 г./
в илюстр.Спис. "СВЕТЛИНА" /печата статия под заглавие "Шопите" и
твърди, че шопите са останки от големия и силен Печенежки народ,
изчезнал преди 7-8 века. Името шопи произлезло от Цопи, както го
произнасяло местното население. Йордан Исъков пише: "Печенежкото

От всичко горно, нека направим своя извод: Заради простотията ни във всекидневния ни живот, с домашната ни обстановка, при изказване мнения, в отношенията ни помежду ни, заради пиянството ни, заради въшките, които доскоро се намираха в с.Железница, /викала някоя на една порта, а от вътре отговорили: "Чакай моме, оти сега баш докторо соли мама с ДИК"/, и заради общата им нечистоплътност и лоши привички, хората ни се подиграват. Да четем! Да се стреснем и опомним, за да престанат да ни се смеят, защото ние и до днес сме си сопаджии и познаваме малко други по благородни средства, за разбирателство.

Друго за шопите едва ли би могло някъде да се прочете.

ЧАСТ I - ИСТОРИЧЕСКА

НАЧАЛОТО

/Легенди, предания, тухли, чирепи и др./

За началното основаване на селото ни говорят само легендите и преданията. Първата е следната: "Неизвестно кой цар, от първото българско царство, имал три дъщери - Яна, Бояна и Бистра. Направил им три дворци около София на най-хубавите места, заради здравословния климат и им поставил слуги и слугини. Когато царските дъщери се оженили, слугите и слугините останали да си живеят на същите места и така се появили три софийски села - Яна, Бояна и Бистрица"[1].

Освен това, всички стари хора разказват,без никакво колебание, щом ги запитате, че селото ни "най-напред" е било в местността"ШИРИНАТА". Кога е това "Най-напред", никой не може да ви каже. Дядо Гроздан Балиин, сега на 87 години казва, че като орал нивите си по ширината, намирал черковището, тухли, чирепи от керемиди, чирепи от калени съдове, хоросан, рязани камъни, зидове и др.Младен А.Амзин издигнат умствено, материално и духовно нашенец, починал 1955г. на 96 години, потвърждава същото. Кръсто Котев Гюров, сега на 82години, чиито пояти в миналото са били до местността ширината, а имали и имот по същата местност, потвърждава същото. В.Атанасов като видял основите на църквата на това място.[2] Всички стари бистричани разказват за старините и черковището в ширината, като за сгради строени от цар и че са слушали да се пее народна песен, в която се съобщавало, че Яна, Бояна и старо село Бистрица, са най-старите села в Софийско, основани от три царски дъщери, но днес никой не знае тая народна песен, нито можах да я намеря записана. Въпреки, че Васил Микон /Извори за историята и географията на нашите градове и села, 1935 г./ казва, че на легендите не бива да се осланяме, на мен ми се вярва, че легендата е права, тъй като стари шопски строежи с тухли и хоросан не съществуват, а в ширината има такива.

Павел Делирадев говори: "От разкритията, които направиха много заслужилите на българската археоложка наука братя Шкорпил е не-

[1]/А.Манаджикова - С.п.в. стр.18
[2]/Също там - стр.27

съмнено, че Витоша е била обитавана още от предисторически времена. Намереното от тях старо селище при с.Бистрица, е от неолитичната епоха. Види се от тези разкрития и под влиянието на съвременните научни изводи за геоложкото минало на Софийското поле, и тук, както и в Бояна, разправят, че когато това поле било езеро, около него имало само три села - Яна, Бояна и старо село Бистрица. Че печенежките или славянски прадеди на бистричани не са ловили на това място предпотопни риби в плиоценското езеро, за това две мнения не може да има. Но и народното поверие не е лишено съвсем от историческа правда:Бистрица е едно от най-старите села и най-голямо подвитошко селище"[1]

"Източно от София има много "погребални могили". За съжаление те са разоравани, разпилявани от иманяри и др., а тъкмо тяхното най-подробно изследване дава материал за историята на Софийско, хилядолетия назад"[2]

"Към Сердика /София/ били причислени и села. Както е известно, тези села имали изборни власти, които завеждали култа, градежите и полицията. Обикновенно, селата имали собствени култове, храмове, олтари, общински имоти. Селските власти не стояли във връзка с Рим. Данъците си изплащали в града, от който зависели и в съдебно отношение. Не са запазени никакви известия за селата в Сардикийската стратегия. Остава да се съди само от градежните остатъци. Такива има при селата Панчарево, Бистрица и Герман, Софийско, гдето са открити сводести гробници и следи от стари селища"[3] Всичко това доказва колко старо е нашето село още в местността ширината, която се намира под шосето за София и граничи на юг със Сухата река, на север с р.Фращане, на запад с дългата ливада, на изток граница е мерата на с.Горубляне, но точно не може да се определи докъде, защото горупци са изкупували от Ширината.

Д-р К.Иречек, като говори за второто българско царство, пише: "Цар Константин Асен Тих, внук на Стефан Неман, храбър и умен човек, имал н а с л е д с т в е н и владения, намиращи се близо до София, в подножието на Витоша"[4]. С това все едно че ни се говори,

[1]К.Иречек - стр.210
[2]А.Манаджиева - С.п.в.стр.18
[3]също там - стр.27
[4]К.Иречек - стр.210

К А Л Е Т О

Забележителна историческа местност в селото ни е "Калето". Тая местност по времето на В.Атанасов, 1904 г., се намирала в дворните места на Иманчо М.Терзийски и Божил Д.Терзийски. По моя проверка сега, старинната наистина се намира от портата на Божил Д.Терзийски, в южна посока и след това извива по билото до Шопови.В.Атанасов видял тук тухли, зидарии, хоросан и др. от старовремени здания. Че Бистрица е била крепост, доказват освен тия старини в развалина, още и сухия "кладенец", а може би е някакъв таен вход от същата крепост,в двора на Спас Цв.Шопов и макар съвсем непроучена тая старина, тя сочи, "че Бистрица не е просто село, а малък крепостен градец, който води началото си от римски времена. Подобно нещо тогава е била и Бояна. А ако е била тук и Софийската заарпхана, то няма съмнение, че Бистрица е била важен пункт в околностите на София. На Бистрица може да се гледа още и като "рудно градище", гдето са били сечени монети, каквито градища съществували в средните векове и в Сърбия и Босна.[1]

Следователно може да се предполага, че около тая крепост "калето", са били дворците на болярите през II-то българско царство, и те - крепостта и дворците са доминирали над самото село. Излиза, че старата част на селото е долния му край.

Илия Захов Терзийски, на 61 г. ми посочи няколко места по терзийските имоте, тук, където е имало "зидиняци", развалини, дълбоки дупки и др. подобни, сочещи истинността на тая стара крепост. Така например, на 5-6 м. над портата му, почти до дувара имало дълбока шахта, със странични разклонения. На няколко крачки северо-източно от къщата на Цветан и Гълъбин Малинови Терзийски е имало запазена част от зидът на калето, което те затрупали с пръст, изхвърлена от мазето при строежа на къщата. Между къщите на Лиляна Деянова и Петър Ватов Терзийски от север и шоповите къщи от юг, е намиран и пак заровен бял камък с надпис и таен вход, но днес незнаят точното им място. За тия неща ми говори и дядо Гоше /Петър/ Ст.Курташки.

---

[1] В.Атанасов: "Бистрица и Урвич" стр.22

МАНАСТИРИТЕ

ТАЙНИТЕ ПОД ВЕКОВНИТЕ ДЪБОВЕ ЗА СТАРИНИТЕ

За тях говори специалиста по християнска археология Станчо Станчев, който направи изследването на старината веднага след откриването й, в известия на Археологическия институт, год.XVII, 1950, стр.281-284, следното:

1947 г. в манастира "Св.св.Иоаким и Анна", тук, в самата църква, между притвора и наоса, бе открита гробницата - 3,40 м. дълга и 9 м.широка, с каменен цокъл долу, а нагоре строена с тухли и постепенно засводена. Ключът е от тухли, сложени напреко. Тя е 2,25 м. висока над пода. Стените са дебели 54 см., а западната е 50 см. Входът е широк 70 см., висок 104 см., с своден горен край. В стената има три ниши, облицовани с тухли. Източната и западната стени са градени отделно. Входът представлява правоъгълна шахта. Стените отвътре са измазани с хоросанена мазилка, в която има тухлен прах. Тухлите са 35 х 30 х 4,5 см., 33 х 29 х 45 см. със следи от пръсти. На една от тях /свободна тухла/ имаше следния монограм Т. На изток върху мазилката има нарисуван кръст с червена боя, но мазилката е повредена. А на запад, точно над входа, пак върху мазилката има нарисувана котва - все християнски емблеми. Друго нещо няма по мазилката. На много места тя е опадала. Вътре се намериха два скелета, но единия ереп липсва изцяло. Телата са били в дървени ковчези, ковани с цигански пирони, такива:

Тук се намериха малка глинена лампичка, малка, силно повредена медна монета. Гробницата е "ограбвана". Станчев прави следното заключение: "Това е ранно християнска гробница, с общ строителен принцип, с гроб-символи, каквито се срещат и в Сердика. Монетата е от IV или началото на V в., като от същото време е и гробницата. Наоколо е било или манастир или селище във връзка с рударството.

От горното става ясно, че старината е ограбвана още в турско, т.е. преди нас друг е влизал вътре, тъй като освен скелетите, лампичката и бакърената монетка, ние нищо друго не намерихме от онова,

Фигури към "Селищната монография" за с. Бистрица-Софийска околия.

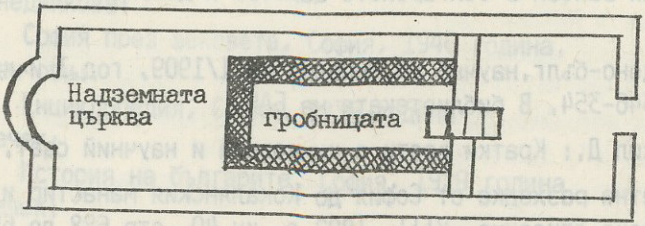

Скица на гробницата

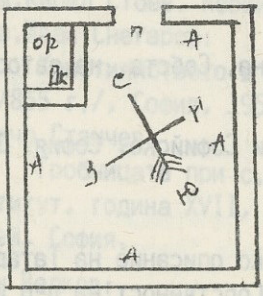

План на стария двор.

Тогавашен железен свещник.

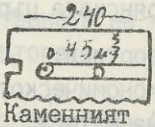

Каменният праг

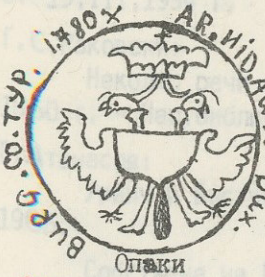

Опаки

лице

Монетите се намира в Тена Д. Рогльова, 1 брой, сребро.

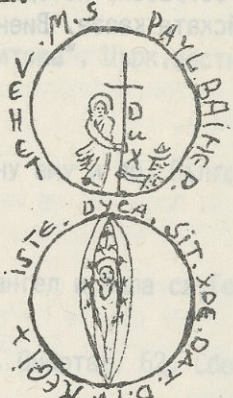

Монетата се намира в Цвета Благоева Рогльова.

Фигури към "СЕЛИЩНА МОНОГРАФИЯ" за с.Бистрица, Софийско

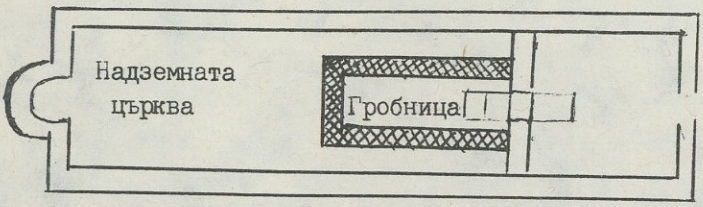

Скица на Гробницата в Мали Дол.

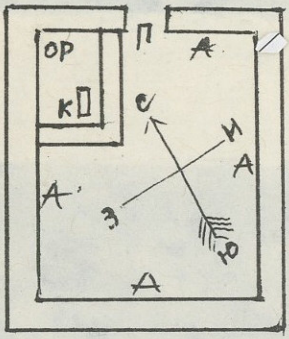

План на старият двор в Манастир "Св.Петка".

Каменният праг

Тогавашен железен свещник

опъки

лице

Монетата се намира в Тена Рогльова,сребро,1 бр.

Горната монета се намира в Цветанка Благоева Рогльова.

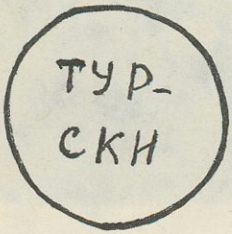

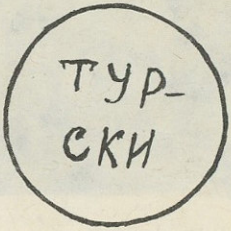

Горната монета се намира в Менка Тр.Мишкова,
1 бр. злато

Горната монета се намира в Цвета Ян.Ружина,
1 бр.злато.

Старият печат на
Храм "Св.Георги".

Печата на бившето
Православно христ.
братство "Св.Петка"